

Kurşun kepçeleri, kurşun kalıbı, kapsül kutusu temizlik fırçaları (18-19 yy. Osmanlı).

ASKERİ MÜZEDEKİ ATEŞLİ SİLAH TEÇHİZATINDAN BİR GRUP

Tülin ÇORUHLU
Askeri Müze
Doğu Eserleri Uzmanı

İnsanoğlunun, kendisini korumak ve düşmanına karşı zafer kazanabilmek için, mevcut olandan daha gelişmişini ve güçlüsünü yapma arzusu, ateşli silahların bulunuşunu ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Top, tüfek ve tabanca gibi caydırıcı ve darbe gücü yüksek silahların ortaya çıkışı, silah tarihinde devrim niteliğindeki büyük bir teknolojik değişmeyi sağlamış, bu değişime ayak uyduramayan topluluklar, diğerlerine boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Ateşli silahlar, ilk icad edildikleri çağdan 19. yüzyıla kadar olan devre içerisinde ateşleme mekanizmalarına göre çeşitli gruplara ayrılırlar. Fitilli, çakmaklı,

kapsüllü ve iğneli olmak üzere bir gelişim gösteren bu silahlardan, her atıştan sonra boşaltılıp temizlenen ve tekrar doldurularak kullanılan ilk üçü, oldukça zor ve ilkel şartlarda çalıştırılırdı. Bu nedenle silahı işler kılmak için birçok yardımcı teçhizat kullanmak gerekiyordu. Barutluk, barut ölçüleri, falya barutu (ağız otu) kapları, fitil, çakmak taşı, barut hakkını ve barut tazyikini ölçme aleti, fişeklik, kurşun, kurşun kalıbı, barut ve kurşun kepçeleri, kütüklük, doldurma ve temizlik harbileri, falya çivisi, yağdanlık, temizlik fırçaları, kapsül kutusu, silah mahfazaları ve kuburluklardan meydana gelen bu teçhizatlar büyük bir grup oluşturmaktadır.

Harbiler. Çelik olanların üzerinde 19. yüzyıl silahlarının üzerinde kullanılan sahi manasındaki "Sah" kontrol damgası vardır. (18-19 . yy. Osmanlı)

Erken çağlardan beri savaşçının en yakın arkadaşı silahıydı. Bu nedenle silah ve teçhizatının teknik özelliklerinin yanısıra malzemesinin ve estetik özelliklerinin de önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu özelliklere sahip eserler de ancak sanatkar ustalar tarafından özel şartlarda ve titiz bir çalışma sonucunda imal edilebiliyordu. İşte bu sebeple, 19. yüzyılda başlayan fabrikasyon ve seri üretim silahı daha kullanışlı ve pratik hale getirirken, sanat eseri olma vasfını da ortadan kaldırmıştır. Yani seri üretimle birlikte silah tamamen fonksiyonel bir araç durumuna geçmiştir.

Ateşli silah teçhizatlarından harbiler (R.2), namluları doldurmak ya da temizlemek için kullanılan metal, ahşap veya kemikten yapılmış çubuklardı. Silahın kundağı ya da dipçiği içindeki yuvada taşınabildiği gibi, silah mahfazaları içinde de taşınırlardı.

Özellikle, ağızdan doldurulan erken ateşli silahlarda harbilerin önemi büyüktür. Çünkü namlu içine dökülen çıplak barut harbi ile iyice sıkıştırıldıktan sonra, msket ya da dane denilen kurşun da harbi ile namlu içine yerleştirilirdi. Bu işlem uygun bir şekilde gerçekleştirilemezse ateşleme ve atış sağlıklı yapılamazdı. Atış yapıldıktan sonra namlu içi tekrar harbi ile temizlenirdi. Teknolojinin gelişimine bağlı

olarak, harbiler de gelişmiş, temizlik ve doldurma işlemleri için ayrı ayrı harbi uçları kullanılmaya başlanmıştır. Fişek kullanılmaya başlandıktan ve kuyruktan doldurulan silahlar icad edildikten sonra ise harbiler sadece namlu temizlemede kullanılmış ve zamanla uçlarına fırça takılan çubuklar şekline dönüşmüşlerdir.

Barut tazyiki (R.3) ve barut hakkını ölçme aletlerinden ilki, barutun kalitesine göre, patlama ile birlikte basınç gücünü ölçmeye yarar, ikincisi ise tüfek ya da tabancanın bir atımlık barut hakkını ölçmek için kullanılırdı. Gümüş, bafon ve sarı madenden yapılan bu alet ucu açık mermi kovani şeklinde olup, bir tarafında üzeri taksimatlı ayar vidası bulunurdu. Bu eserlerin gümüşten yapılmış örnekleri savat ya da kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Falya çivileri ağızdan doldurularak kullanılan fitilli ve çakmaklı mekanizmalı ateşli silahların namlu gerilerinde yer alan falya deliklerini temizlemek ve düşman eline geçtiği zaman kullanılmasını engellemek için çivileme yoluyla falya deliğini kapatmak üzere kullanılan ince madeni çivilerdir. Falya çivisi tüfek ve tabanca gibi silahlarda kabza üzerine applike olarak çakılmış madeni yuvalar ya da silah mahfazaları içinde saklanırdı.

Kuburluk 19. yüzyıl başı, Osmanlı (Env. 19717)

Kapsül kapları (R.1), 18. yüzyıl sonlarından itibaren görülmeye başlayan ve kapsül vasıtasıyla ateş alan mekanizmanın ortaya çıkmasıyla birlikte kapsül taşımak için kullanılmaya başlanmış kaplardır. Kemik veya metalden yapılmış vidalı kapaklı kutulardan ibaret olan bu kaplar, tabanca mahfazaları içinde, ya da silahşörün üzerindeki herhangi bir çantada taşınırlardı.

Eritilmiş kurşunu kalıplara dökmek için kullanılan kepçenin gövde kısmı (R.1), gaga ağızlı yarım daire çanak şeklindedir. Sapları kemik ya da ahşap olup, metal kısımlar tel kakma, kazıma ve kabartma vb şekilde süslenmiştir. Kurşun kalıbı (R.1), üzerinde çeşitli boylarda kurşun yuvaları ve iki sıkıştırma kolu bulunan madeni kalıplardır. Sıkıştırma kollarının saplarına kemik ya da ahşap da geçirilebilir. Kepçelerle kalıbın üstünde bulunan delikten akıtılan eritilmiş kurşun, soğuduktan sonra sıkıştırma kolları açılarak çıkartılır. Döküm tekniği ile yapılmış olan kalıpların üzerleri, çoğu zaman kazıma, tel kakma tekniği ile yapılmış, bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir.

Yağdanlıklar (R.4), silahın temizliği ve yağlanması için gerekli yağı içinde bulunduran kaplardır. Çeşitli maden ve kemikten yapılmış olanları vardır. Bir kemer ya da kordonla bele takılı olarak taşınabilen yağdanlıklar silah mahfazaları içinde de muhafaza edilebilirler.

Kuburluk (R.5/6), bel kemerine veya binek hayvanlarına vurulan eyerin iki yanına asılan tabanca taşımaya mahsus kılıflardır. Kalın kumaş veya deriden yapılmışlardır. Üzerleri bazen gümüş kabartma olarak işlenmiş plaka ile kaplanmış, bazen de deri aplike ve sim işlemelerle süslenmiştir. Fitilli, çakmaklı ve kapsüllü tabancalar için kullanılan kuburluklar, daha sonra iğneli mekanizmaların gelişmesi ile birlikte, palaskaya takılan küçük kılıflar şekline dönüşerek günümüze gelmiştir.

Barut tazyiki ölçme aleti. Alet üzerindeki kuş motifi hazneye konulan barutun basınçla patlamasından sonra yukarı fırlayan dişli çubuğu gagası ile tutmaktadır. 17. yüzyıl Osmanlı (Env. 238)

Yağdanlık. 19. yüzyıl
Osmanlı (Env. 22341)

Kuburluk 19. yüzyıl Osmanlı (Env. 1934)